

УДК 336.77.021

ФІЛОСОФСЬКО-МЕТОДОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТУ

PHILOSOPHICAL AND METHODOLOGICAL ANALYSIS OF CREDIT

Ольга Ігорівна СТИРСЬКА

аспірант Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ)
Olichka_ua_@ukr.net

Olga I. STYRSKA

Postgraduate student of the University of Banking of the National Bank of Ukraine (Kyiv)

Анотація. У статті розкрито сутність кредиту як економічної категорії, а також розглянуто філософські концепції щодо виникнення кредиту. Проаналізовано сучасні погляди на філософське обґрунтування сутності кредиту.

Summary. The article considers the essence of a loan as an economic category. The philosophical concept of the credit emergence is examined. Analyzed are the current views on the philosophical arguments of the nature of credit.

Ключові слова: кредит, теорія кредиту, державний інвестиційний кредит.
Key words: credit, credit theory, state investment credit.

Постановка проблеми. Необхідність кредиту пов'язана з об'єктивною розбіжністю у часі руху матеріальних і грошових потоків, що виникає у процесі відтворення суспільного продукту. Потреба в кредиті виникає внаслідок різниці у сумі та строках повернення авансованого у виробництво капіталу, а також у зв'язку з необхідністю одночасного інвестування великих сум грошових коштів для модернізації виробничого процесу. Тому кредитування, безперечно, має важливе значення для економіки країни та розвитку всіх галузей промисловості, цим і обумовлюється актуальність теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливе значення місця та ролі кредиту у фінансовій системі держави зумовило постійну увагу дослідників до різних аспектів його функціонування. Перші геополітичні ідеї зустрічаємо ще у творах вавилонської цивілізації, а також у працях філософів Античності, а саме Арістотеля, Платона, Фоми Аквінського. Серед західних вчених найбільш ґрунтовно ці питання вивчали: Т. Ман, А. Монкретъен, А. Маршал, Дж. Кейнс, К. Маркс, А. Тюрго, Дж. Міль, Д. Рікардо, А. Сміт та ін. З розвитком фінансових ринків проблеми інвестиційної політики та використання державного кредиту досліджують українські та російські економісти. Особливої

уваги заслуговують праці В. Андрущенко, А. Анісімова, В. Базилевича, О. Барановського, Б. Болдирева, М. Бунге, А. Вавілова, О. Василика, С. Вітте, А. Гальчинського, В. Глуценка, Ю. Данілова, В. Корнеєва, М. Крупки, Г. Кучера, І. Луніна, О. Вовчак, І. Лютого, Л. Новосада, Б. Пшика, С. Онишка та інших.

Метою статті є філософсько-методологічний аналіз сутності кредиту як економічної категорії, а також філософських концепцій щодо виникнення кредиту, механізму кредитування та значення державного інвестиційного кредитування як одного із видів кредиту.

Обґрунтування отриманих наукових результатів. Кредит існував не завжди. Він виник на певному етапі розвитку людського суспільства. Його винайдення вважають одним з найгеніальніших відкриттів людства поряд із винайденням грошей. Причини його виникнення слід шукати насамперед не у сфері виробництва, а у сфері обміну, де продавці товарів протистоять один одному як власники, як юридично самостійні особи.

Таким чином, кредит виник і розвинувся на основі функції грошей як засобу обігу. З його виникненням гроші, окрім функції міри вартості і засобу обігу, стали виконувати й функцію засобу платежу, однією з ознак якої є розрив у

часі між передачею товару і грошей із рук у руки. Отже, кредит полегшував реалізацію товарів. Саме в цьому й полягає найбільш поширена причина необхідності кредиту. Але пізніше кредит розвивався, і необхідність у ньому стала обумовлюватися не тільки потребами сфери обміну, а й інших сфер суспільного відтворення — виробництва, споживання [1, с. 54-58].

Поділ праці у Платона є підставою для соціального поділу суспільства. Філософи й воїни, на думку Платона, не повинні мати приватної власності, у них все має бути спільним. Щоб ці стани могли якнайкраще керувати державою і захищати її, вони мають бути цілковито вільними від виробничої праці й матеріальних клопотів. Засоби існування для вищих станів мусять постачати члени третього стану, а також раби. Так, Платон вважає, що людей від природи наділено неоднаковими здібностями, тому необхідно закріпити їх поділ за заняттями. Кожна людина, уважав Платон, мусить займатися тією діяльністю, яка найбільше відповідає її здібностям, не поєднуючи її з іншими видами діяльності. На це має бути пряма державна заборона. Але займаючись лише одним видом праці, людина інші свої потреби може задовольнити через обмін продуктами. Унаслідок цього з'являються ринок, торгівля, гроші і кредит [2].

Характерна риса вчення Платона – засудження прагнення людини до збагачення, торгівлі, лихварства («де торгівля – там обман»).

Визнаючи необхідність торгівлі, Платон, проте, ставився до неї як до справи, не гідної афінського громадянина. Відтак торгівлю треба залишити тільки варварам-іноземцям. Порушуючи питання торгівлі та товарно-грошових відносин, Платон висловив надзвичайно важливу (і не тільки для своєї доби) думку про те, що в процесі обміну відбувається зрівнювання всіх товарів, і вони стають порівнянними, незважаючи на те, що вони є різними споживними вартостями. Водночас Платон уважав, що товари порівнюються за допомогою грошей. Категорія вартості в його теорії відсутня. Гроші, на думку мислителя, потрібні для обміну, а тому мають виконувати функції засобу обігу та міри вартості. До функції грошей як скарбу, засобу нагромадження Платон ставився вкрай негативно, був противником продажу товарів у кредит, гостро засуджував лихварство. Такий погляд Платона на торгівлю і гроші зумовлений його прихильністю до натурального господарства і розумінням того, що розвиток торговельного та лихварського капіталу сприяв би поширенню товарно-грошових відносин і розкладу натурального

господарства [2].

Арістотель розрізняв два види багатства: багатство як сукупність споживних вартостей (природне, істинне багатство) і багатство як накопичення грошей. Багатство першого виду має межу, якою є споживання. Багатство, виражене у грошовій формі, не знає меж. Відповідно до цього Арістотель розрізняв економіку і хрематистику. Під економікою він розумів мистецтво надбання благ, необхідних для життя чи корисних для дому, а також для держави, тобто природну господарську діяльність, зв'язану з виробництвом продуктів (споживних вартостей). Вона включала й обмін (дрібну торгівлю) у межах, необхідних для задоволення потреб. Хрематистикою Арістотель називав мистецтво наживати багатство, робити гроші. Це діяльність винятково у сфері обігу, спрямована на накопичення багатства у формі грошей (велика торгівля і лихварство), яка є, на думку Арістотеля, неприродною. Засуджуючи хрематистику, він, проте, розумів, що економіка неминуче переходить у хрематистику [3].

На думку Арістотеля, виникнення грошей — необхідність, зумовлена розвитком торгівлі. Гроші існують для зручності обміну. «Неначе заміна потреби, за спільною домовленістю з'явилася монета, — писав він. —... Монета, немовби міра, роблячи речі порівнянними, прирівнює». Природними функціями грошей Арістотель вважав функції засобу обігу й міри вартості. У міру нагромадження грошей товарна торгівля, у свою чергу, перетворюється на велику торгівлю, яка належить до хрематистики. Таким чином, у своєму дослідженні етапів розвитку торгівлі Арістотель показав перехід від форми Т—Т до форми Т—Г—Т, а від неї до Г—Т—Г. Останню форму торгівлі, де гроші функціонують як капітал, він гостро засуджував, як і лихварств [4].

Фома Аквінський, будучи прихильником натурального господарства, яке могло забезпечити всіх необхідними продуктами, проте, визнавав, що в багатьох випадках просто неможливо обійтися без обміну. Тому він висловив свої міркування з проблем обміну, ціни, торгівлі, торгового прибутку, грошей та ін. Так, він дав своє тлумачення «справедливої ціни». Обмін, на думку Фоми Аквінського, має відбуватися без обману і заради спільної користі. Між продавцем та покупцем має бути «встановлено домовленість щодо рівності речей». Ціна товару є справедливою тоді, коли враховується кількість праці, затраченої на його виробництво. «Продавати дорожче чи купувати річ дешевше, ніж вона коштує, само по собі недозволено і несправедливо». Але, з іншого

боку, завищення ціни виправдане, якщо така ціна не є звичайним обманом і якщо покупець теж матиме користь. Тобто справедлива ціна, як уважав Аквінський, має узгоджуватися не лише з річчю, що продається, а й зі збитком, якого міг би зазнати продавець від продажу. У такому разі «дозволено по праву продавати річ дорожче, ніж вона варта сама по собі, хоча вона не повинна продаватися дорожче, ніж коштує її власникові». Поряд з цим поняття «справедливої ціни» у Фоми Аквінського мало й соціальне забарвлення, оскільки кожний повинен отримувати за свій продукт стільки, скільки необхідно, щоб він міг жити відповідно до місця, яке посідає у становій ієрархії [5, с. 241-254].

У своїх поглядах на торгівлю та торговий прибуток Фома Аквінський виправдовував торгівлю з метою одержання продавцем торгового прибутку для забезпечення себе та своєї сім'ї засобами існування і використання його для добродійних справ. Правомірним уважався прибуток і як плата за працю, коли продавець поліпшив якусь річ, і як відшкодування витрат на транспортування товарів. Якщо ж прибуток був єдиною метою торговця і, прагнучи його здобути, торговець не гребував будь-якими засобами, то така торгівля проголошувалася заняттям ганебним.

Розмірковуючи про походження грошей, Фома Аквінський дотримувався думки, що вони виникли внаслідок домовленості між людьми. Їх призначення – полегшити справедливий обмін. При цьому поняття грошей та монети він не розрізняв. Визнаючи необхідність грошей як засобу обігу, він розглядав їх і як міру вартості. «Монета, – писав філософ, – найповніша міра для матеріального життя в торгівлі та обороті», а водночас і «мірило в роботі». Фома Аквінський виділяв «внутрішню цінність» та «номінальну цінність» грошей (монети). Він уважав, що останню може визначати держава і припускав можливість її незначного відхилення від «внутрішньої цінності», виступаючи проти псування монети [4].

Фома Аквінський засуджував лихварство. На його думку, стягувати проценти, надаючи гроші в позичку, означало б продавати те, чого насправді не існує. Тут немає рівності, а тому нема і справедливості. Оскільки гроші винайдено для обміну, «перший і головний результат користування грошима полягає в їх уживанні або витраті». Через це несправедливо, крім повернення самих грошей, отримувати ще й плату за користування ними. Водночас Аквінат погоджувався з тим, що процент можна розглядати як винагороду за ризик утратити

позичені гроші та як своєрідне відшкодування втрачених доходів, котрі позичкодавець міг би мати, використавши позичені комусь гроші у власних інтересах. Тим самим Фома Аквінський займав компромісну позицію не тільки з питання торгового прибутку, а й процента.

Найбільш відомий і авторитетний представник розвинутого меркантилізму Томас Ман (1571-1641), був великим купцем, директором Ост-Індської компанії, впливовим членом могутньої буржуазної корпорації, званої Лондонським Сіті. Як справжній меркантиліст, Ман бачить багатство переважно у його грошовій формі (золота, срібла). Над його мисленням тяжіє точка зору торгового капіталу. Ман проти заборони вивезення грошей, тому що гроші приносять багатство, тільки перебуваючи в обороті. Він чітко формулює теорію торгового балансу. Ман вказує, що основне правило зовнішньої торгівлі в тому, щоб продавати іноземцям товарів на більшу суму, ніж та, на яку в тій країні споживаються іноземні товари. Ман порівнював гроші з насінням, які «землероб, кидаючи в землю, ніби марнує, зате восени отримує їх назад у вигляді рясних жнив». Саме тут, на нашу думку, Ман має на увазі кредитування між державами, піднімає питання сучасного зовнішнього державного боргу [5].

Французький економіст А. Монкретьєн (1575-1621), головна праця – «Трактат політичної економії», увів в обіг термін «політична економія». Крім сільського господарства, у своєму дослідженні устрою суспільства Монкретьєн звертався і до вивчення промисловості і торгівлі. З тих пір, як обмін став основою більшої частини продуктивної праці, продавці і «купці» почали відігравати центральну координуючу роль. Прибуток, будучи їх основним стимулом, повинен був заохочуватися і перебувати під захистом (держави): купці більш ніж корисні, а їхня турбота про дохід, яка здійснюється в роботі і промисловості, є причиною великої частини суспільного багатства. З цієї причини, має їм пробачити любов до вигоди і прагнення до неї. З цього природно випливає ідея меркантилістів про необхідність допомоги держави в підвищенні добробуту націй. Уперше, підкресливши тісний взаємозв'язок політики й економіки, саме Монкретьєн охрестив політичною економією працю, що включає нескладні докази, про те, як виробляється, розподіляється й обмінюється багатство нації, і це систематично було вивчено лише півтора століття потому [6].

Д. Рікардо у своїй роботі «Начала політичної економії та оподаткування» досить глибоко досліджував економічну цінність грошей і багато

уваги приділяв аналізу грошей, грошового обігу. Теорію грошей Рікардо будує на основі своєї теорії цінності. Гроші він розглядає як товар, що має цінність. Основою грошової системи є золото. Цінність золота і срібла, як і будь-якого іншого товару, визначається витратами праці. За такої цінності грошей їхня кількість в обігу залежить від суми товарних цін. Проте використання золота Рікардо вважає дорогим і нерозумним і розробляє проект системи паперового грошового обігу [4, с. 231].

Паперові гроші, писав Рікардо, не мають внутрішньої цінності. Для надання їм цінності необхідно, щоб їхня кількість «регулювалась згідно з цінністю металу, який служить грошовою одиницею». Пізніше, однак, Рікардо відійшов від цієї правильної концепції і виступив як прихильник кількісної теорії грошей. Він заявив, що в обігу може бути будь-яка кількість не лише паперових знаків, а й золотих монет, якій протистоятиме сукупна маса товарів. Співвідношення цих величин і визначає як рівень цін, так і цінність самих грошей.

Дослідження економічної думки щодо грошей та кредиту знаходимо у працях представників англійської класичної політекономії А. Сміта і Д. Рікардо. У «Дослідження про природу і причини багатства народів» А. Сміт у п'ятій книзі («Фінанси держави») розглядає процес нагромадження капіталу, де чітко відстоює позиції невтручання держави в економічне життя суспільства [7, с. 132-134].

Д. Рікардо дотримувався погляду, що тільки держава може бути носієм грошової політики. Великий вчений переконував, що у грошово-банківській системі головним регулятором повинна бути «торгова конкуренція» [8, с. 118]. Д. Рікардо був противником політики Банку Англії. Виступав проти величезних прибутків банку. Він відстоював право уряду на управління державними фінансами, таким чином звільнюючи Банк Англії від обов'язків державного скарбника. При цьому емісійну справу пропонував передати в руки комісарів, яких призначав би парламент [9, с. 209].

Д. Рікардо стверджував, що у звичайній банківській практиці допускається дуже багато зловживань, тому, на думку вченого, необхідним є публікація фінансових звітів банку та чітка регламентація банківської діяльності [8, с. 199].

У 30-40-их рр. ХХ ст. в центр уваги були поставлені практичні питання грошово-банківської системи. Це спричинило гострі дискусії між грошовою та банківською школою [10, с. 93].

Прихильники грошової школи (лорд

Оверстоун, Р. Торренс) вважали небезпечною надмірну кредитну експансію, внаслідок розширення застосування кредитних інструментів. Натомість пропонували жорстко контролювати грошову пропозицію, що повинно було б забезпечити достатньо надійний контроль за всією кредитною емісією.

Представники банківської школи (Т. Тук, Дж. Ст. Міль) стверджували, що особливу увагу необхідно приділяти попиту на гроші. Пропозицію грошей вважали вторинною, оскільки кількість грошей на їхню думку, визначається потребами самого ринку. Регулювати цю величину – це справа самої банківської системи. В основу було покладено механізм саморегуляції. Вважалось, що надлишкова емісія не є в інтересах самих банків. Прихильники банківської школи стверджували, що контроль за пропозицією грошей не завжди потрібний (наприклад, якщо він спричиняє дефляцію), і, зазвичай є неефективним (оскільки зв'язок між грошовою базою і кредитуванням є незначним).

Варто зауважити, що представники відомих наукових шкіл основну увагу зосереджували на дослідженнях особливостей функціонування грошових систем, внаслідок чого творили нові теорії грошового обігу і тільки опосередковано торкалися проблематики державного регулювання банківської системи. Так, наприклад, А. Маршал, представник кембриджської школи, намагався створити кількісну теорію грошей частиною загальної теорії вартості, пояснити причини незбігання реальної та грошової ставки процента [7, с. 133].

Натомість американський вчений І. Фішер здійснив емпіричний аналіз процента, інфляції, очікувань та грошового обігу. І. Фішер вважав, що процент як ціна на гроші може бути виражено через купівельну спроможність, оскільки ставки процента зворотно пропорційні банківським резервам, вони мають тенденцію змінюватися в прямій залежності від пропозиції грошей, а банківські ставки відбивають прискорення притоку доходів (в умовах зростаючого доходу та процвітання) [7, с. 133-134].

І. Фішер був прихильником запровадження жорсткого контролю за кількістю грошей у господарстві та звуження обсягів кредитування (розширене кредитування могло здійснюватися тільки за прямої участі центрального банку) [11]. Фішер поглибив дослідження кількісної теорії грошей, її транзакційну версію, що мало неабияке теоретичне та практичне значення при формуванні основ грошово-кредитної політики. Саме він своїм вченням підготував ґрунт для розвитку сучасного монетаризму.

Цікавими є наукові доробки К. Векселя, сучасника І. Фішера, який ввів поняття кумулятивного процесу, що показує залежність між позичковим процентом, дохідністю капіталу, цінами і обсягами виробництва. Ця модель стала центральною темою кейнсіанських дебатів, що значно вплинуло на розвиток економічної думки ХХ ст.

Безперечно цікавою є філософія Фрідріха Августа фон Хайека – австрійського економіста і філософа, представника нової австрійської школи, прихильника ліберальної економіки і вільного ринку. Капітал, гроші і діловий цикл – помітні теми в ранніх дослідженнях Хайеком економіки. Людвіг фон Мізес раніше пояснив грошово-кредитну та банківську теорію в його книзі, написаній в 1912 році «Теорія грошей і кредиту», застосовуючи принцип граничної корисності до цінності грошей, а потім запропонував нову теорію ділового циклу. Хайек використовував це зібрання творів як відправну точку для його власної інтерпретації ділового циклу, яка пізніше стала відомою як «австрійська теорія ділового циклу». У його роботах «Ціна і Виробництво» і «Чиста теорія капіталу», які він написав у 1931 і 1941 роках відповідно, він пояснив походження ділового циклу в термінах розширення кредиту центрального банку і його передачі протягом довгого часу і в термінах нераціонального використання ресурсів, викликаного штучно низькими процентними ставками. Ця теорія ділового циклу була розкритикована Кейнсом і його послідовниками. З тих пір «австрійська теорія ділового циклу» критикувалася прихильниками теорії раціональних очікувань та іншими представниками неокласичної економіки, які вказували на нейтралітет грошей в теорії ділового циклу. Хайек, в його книзі «Прибуток, процент і інвестиції» (англ. «Profits, Interest and Investment»), яку він написав в 1939 році, дистанціювався від позиції інших теоретиків австрійської школи, таких як Мізес і Ротбард [12].

Могутнім поштовхом у розвитку теорії державного регулювання фінансової сфери стало вчення Дж. М. Кейнса, яке було сформоване у 30-их рр. ХХ ст. В основу кейнсіанського вчення покладено твердження, що ринкова економіка не в змозі саморегулюватися, у ній відсутній механізм, що забезпечує економічну стабільність, тому необхідним є державне втручання. Дискреційна фіскальна та грошово-кредитна політики необхідні для пом'якшення різних економічних підйомів та спадів [10, с. 493].

Проте і в сучасний період деякі економісти звертаються до постулатів капіталотворчої

теорії в своїх рекомендаціях щодо державного регулювання економіки. Особливо слід виділити концепцію монетаризму М. Фрідмена і побудовані на ній «рецепти» регулювання ринкової економіки.

Протягом багатьох століть науковці різних країн намагались з'ясувати сутність кредиту як економічної категорії. Кредит походить від латинського «creditum», що означає «позика», «борг». Цей термін також перекладається як «вірю», «довіряю». А тому категорія кредиту переважно розглядається економічною наукою як довіра однієї особи до іншої, на підставі якої у позику надається певна вартість у грошовій або товарній формі на тимчасове користування за відповідну плату.

В економічному розвитку країни кредит відіграє істотну роль, яка характеризується тими результатами, які з'являються при його функціонуванні для всіх учасників суспільства, приватних осіб, господарюючих суб'єктів, держави. Вона виявляється при здійсненні всіх форм кредиту, як комерційного, так і банківського, споживчого, міжнародного, державного. Кредит – кошти й матеріальні цінності, що надаються резидентами або нерезидентами у користування юридичним або фізичним особам на визначений строк та під відсоток.

Термін «кредит», на думку Макса Фасмера, запозичено з німецької на початку ХVIII ст. зі значенням «авторитет». Етимологія його сходиться до італійського «credo» – вірю, довіряю. Цілком зрозуміло, що в італійську мову воно перейшло від лат. «creditum» – позика, борг або вони довіряють.

За словами Савлука М. І., кредит – це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою процента [1].

Таким чином, кредит – це економічні відносини, що виникають між кредитором і позичальником з приводу мобілізації тимчасово вільних коштів та використання їх на умовах повернення й оплати.

Такий стан речей пов'язаний, перш за все із застосуванням одного терміну для визначення різних видів кредиту, як в останньому варіанті, коли мова йде про банківський кредит; по-друге, ігноруванням різниці у сутності категорій (ідентичність поняття кредит та позичка у третьому варіанті, інколи кредит та позика); по-третє, спробою фахівців при визначенні категорії чітко визначити суб'єктів кредитних відносин та/або об'єкт цих відносин, що призводить до обмеженого сприйняття кредиту (особливо на сьогодні, коли однією з форм кредиту є гарантія, а кредитні операції не зводяться тільки до видачі банківських кредитів різних видів).

Саме тому, даючи визначення кредиту треба врахувати:

1. що це економічні відносини, тобто відносини, які базуються на економічних законах та носять обов'язково договірний характер;

2. відносини виникають між суб'єктами господарювання, при цьому один бік – це кредитор, другий – позичальник і кількість представників одного і другого не обмежена;

3. відносини виникають з приводу перерозподілу вартості, тобто в якій би формі вони не виникали, кредит має грошову природу, а його основною функцією є перерозподіл вартості;

4. перерозподіл відбувається не всіх створених у суспільстві вартостей, а тільки тимчасово вільних, що в свою чергу обумовлює необхідність їх повернення у визначений строк;

5. оскільки перерозподіл відбувається в тому числі і в часі, то для збереження вартості (як одна із цілей), виникає необхідність у платності таких відносин, що забезпечується процентом.

За словами Вовчак О. Д., державний кредит – це кредит, одним із учасників якого (позичальником чи кредитором) є держава. Його призначення – вирішувати загальнодержавні проблеми (покриття дефіциту державного бюджету, надання кредитної допомоги окремим суб'єктам господарювання чи категоріям населення).

В. І. Аранчій вважає, що призначення державного кредиту – вирішувати загальнодержавні проблеми (покриття дефіциту державного бюджету, надання кредитної допомоги окремим суб'єктам господарювання чи категоріям населення) [13, с. 235-236].

Особливості державного кредиту:

– в якості одного із суб'єктів кредитних праввідносин обов'язково виступає держава;

– такий спосіб залучення грошових коштів здійснюється за загальними принципами кредитування.

Таким чином, як економічна категорія кредит – це сукупність відповідних економічних відносин між кредитором та позичальником з приводу поворотного руху вартості. Суб'єктами кредитної угоди можуть виступати будь-які юридично самостійні господарюючі одиниці, що вступають у відносини тимчасового запозичення вартості в грошовій або товарній формі. Об'єкт кредитної угоди – позикова вартість, відокремлення якої пов'язано з характером руху від кредитора до позичальника та від позичальника до кредитора. Необхідність повернення позикової вартості позичальником зумовлюється збереженням права власності на неї кредитора, а забезпечення повернення досягається в процесі використання позикової вартості в господарській діяльності

позичальника. При цьому основними стимулюючими мотивами кредитних угод з боку кредитора є одержання доходу у вигляді позикового процента, а з боку позичальника – покриття нестачі власних ресурсів і отримання доходу в результаті використання позикової вартості.

Приділимо увагу саме державному інвестиційному кредитуванню, яке, безперечно, має важливе значення для економіки країни та розвитку всіх галузей промисловості (Рис.2). Так, на підхід теорії суспільного вибору, головне економічне завдання держави – забезпечення суспільних потреб у неефективних для ринку ситуаціях, що характеризуються як «провали ринку» – до них віднесені монополія, брак інформації, зовнішні негативні ефекти та виробництво достатньої кількості і якості «суто суспільних благ». Завдання держави – виробити і підтримувати процедуру, яка змушує громадян брати участь у фінансуванні виробництва суспільних благ не на добровільних, а на примусових засадах [14, с. 274-275].

На думку науковця Б. І. Пшика, «державний інвестиційний кредит – це сукупність економічних відносин, що виникають між підприємствами та державою в результаті надання останнім кредитів на інвестиційні цілі» [15, с. 160].

За словами Б. І. Пшика, головною особливістю державного інвестиційного кредитування є те, що воно має прямий та цільовий характер, такі кредити є строковими, поворотними, отож обов'язково повинні забезпечуватися заставою або гарантією. Сьогодні в Україні державне кредитування будівництва та об'єктів виробничого призначення здійснюється за рахунок коштів Інвестиційного фонду України, сформованого за рахунок державного бюджету. Обсяг державного кредитування і його напрями визначаються державною політикою [15, с. 160].

Протепоглядинауковцівнапотребудержавного регулювання і впливу на економіку, в тому числі і через державне кредитування, розбігаються. В економічній теорії усвідомлення суперечливого впливу держави на ринкові механізми виявилось в циклічному чергуванні періодів посилення ліберальної або консервативної ідеологій в кореляції з періодами домінування, з одного боку, ринкових механізмів, а з другого – державного регулювання економіки [14, с. 268].

Таким чином, під державним інвестиційним кредитом розуміємо сукупність кредитних відносин, в яких кредитором виступає держава, а позичальником – підприємства, найчастіше ті, які належать до державної форми власності. Він надається на капітальні вкладення

Рис. 2. Визначення сутності поняття «державне інвестиційне кредитування» через аналіз пов'язаних із ним економічних понять

виробничого призначення через бюджетні позики безпосередньо міністерствам і відомствам, а також іншим державним органам виконавчої влади для фінансування підприємств (організацій та об'єднань) через банківські установи.

Висновки. Отже, кредит є вартісною категорією і з цього погляду має багато спільного з іншими економічними категоріями - грошима, фінансами, торгівлею, капіталом тощо. Разом з тим це самостійна категорія, яка має свої функції і особливе призначення в економічному житті суспільства. В різні часові періоди філософсько-наукові трактування кредиту суттєво відрізнялися. Так, філософи Античності гостро засуджували лихварство, що, на нашу думку, було першою формою кредитування. Хоча ставлення науковців до економічної категорії «кредит» є неоднозначним, проте більшість з них визнають його позитивний вплив на розвиток економіки та важливість використання державного кредиту для розвитку пріоритетних галузей економіки.

В економічному розвитку країни кредит відіграє істотну роль, яка характеризується тими результатами, які з'являються при його

функціонуванні для всіх учасників суспільства, приватних осіб, господарюючих суб'єктів, держави. Державне інвестиційне кредитування, як вид державного кредиту, є безперечно важливим чинником сприяння розвитку пріоритетних галузей економіки як в Україні, так і закордоном.

На нашу думку, щоб забезпечити високий рівень ефективності державного інвестиційного кредитування, необхідно розробити механізм залучення інвестиційних ресурсів для розвитку економіки шляхом спільного кредитування державою та підприємствами, організаціями, банками інвестиційних проектів, при якому інвестиційна діяльність буде вільною від оподаткування, створити Фонд довгострокового державного інвестиційного кредитування, який зможе акумулювати державні кошти та залучені від комерційних банків, підприємств, організацій інвестиційні ресурси і спрямовувати їх на реалізацію пріоритетних для країни інвестиційних проектів, а також створити необхідні передумови для оптимального розвитку науково-технічного потенціалу України.

Список використаних джерел

1. Савлук М. І. Гроші та кредит : підручник / М. І. Савлук, А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна та ін. — К. : КНЕУ, 2001. — 604 с.
2. Платон «Держава» [Електронний ресурс] / Платон. — Режим доступу : <http://bookz.ru/authors/platon/gosudarstvo/1-gosudarstvo.html>
3. Аристотель «Афинская політія» [Електронний ресурс] / Аристотель. — Режим доступу : http://bookz.ru/authors/aristotel/afinskaa_620/1-afinskaa_620.html
4. Бичко І. В. Філософія : [підруч. для студ. вищ. закл. осв.] / І. В. Бичко, І. В. Бойченко, М. І. Бойченко, М. П. Бузький, В. Г. Табачковський. — Київ : Либідь, — 2001. — 406 с.
5. Андрущенко В. П. Філософія: Підручник. / В. П. Андрущенко, В. І. Волович, М. І. Горlach, Г. Т. Головченко, Л. В. Губерський, О. П. Єфімець, В. Г. Кремінь, М. К. Підберезський, В. К. Рибалко / За ред. проф. М. І. Горlach, проф. В. Г. Кременя, проф. В. К. Рибалка. — Харків : Консум, 2001. — 671 с.
6. Демківський А. В. Гроші та кредит : навч. посіб. [Електронний ресурс] / А. В. Демківський. — К. : Дакор, 2007. — 528 с. — Режим доступу : http://ualib.com.ua/b_152.html
7. Богданов О. М. Грошово-кредитна політика в історії економічної думки – основні етапи / О. М. Богданов // Економіка розвитку. — 2005. — № 4 (36). — С. 132-134
8. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогового обложения / Д. Рикардо // Сочинения, т. 1. — М. : Гос. Изд-во политической лит-ры, 1955. — 360 с.
9. Реверчук С. В. Історія економічних вчень: навч. посіб. / С. В. Реверчук, В. Д. Полулях — Львів : Тріада плюс, 2007. — 352 с.
10. История экономических учений: учеб. пособ. / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашовой — М. : ИНФРА — М, 2001. — 784с.
11. Селигмен Б. Основные течения современной экономической мысли / Б. Селигмен. — М. : Прогресс, 1968. — 310 с.
12. Капелюшников Р. Философия рынка Ф. Хайека / Р. Капелюшков // Мировая экономика и международные отношения. — 1989. — №12.
13. Аранчій В. І. Гроші та кредит : навч. посіб. / В. І. Аранчій, Л. М. Бойко, Л. В. Черненко. — Полтава : АСМІ, 2010. — 300 с.
14. Скринник З. Е. Гроші у вимірах комунікативних практик: соціокультурний аспект / З. Е. Скринник. — Львів : ЛБІ НБУ, 2006. — 335 с.
15. Пшик Б. І. Інвестиційне кредитування: навч. посіб. — Львів : ЛБІ НБУ, 2005. — 291 с.